

ПАРАМЕТРИ АНАЛІЗУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

**Андрій
Буряченко**
к. е. н., доцент
кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІКА

Проаналізована проблема регіональної асиметрії та посилення суперечностей між регіонами невід’ємна від розвитку світової економіки.

Диспропорції розвитку об’єктивні, вони існували завжди і виявлялись як на наднаціональному, так і на національному міжрегіональному рівні. Якщо звернутись до історії, то можна побачити, що більшість воєн і конфліктів у світі відбувались саме через таку нерівномірність розміщення продуктивних сил: одні країни мають вигідніші географічні та кліматичні умови, багатші запаси корисних копалин, вищий рівень науково-технічної бази, інші перебувають у гірших умовах, що, звичайно, позначається на їхньому загальному соціально-економічному розвитку. Така сама ситуація складається й усередині окремих держав, навіть незначних за площею, де під впливом певних чинників об’єктивно формуються територіальні диспропорції розвитку. При цьому з дальшим розвитком суспільства до об’єктивно наявної природної асиметрії додається соціально-економічна, яка формується й на суб’єктивних факторах, значною мірою обумовлених також позицією держави, її регіональною економічною політикою. Адже давно доведено, що без фінансово-економічних важелів держави неможливе існування її регіонів. Тому державна регіональна економічна політика має бути спрямована на забезпечення стійкого економічного розвитку регіонів, підтримку їхнього природно-ресурсного та виробничого потенціалу, гарантування реалізації єдиних стандартів гідного рівня життя населення на всій території держави тощо.

В Україні регіональна асиметрія має глибоке історичне коріння, повторюючи диспропорційність українських територій у складі СРСР. Прикро визнавати, але асиметрія розвитку регіонів в Україні за останні 20 років незалежності лише поглиблювалася. Спостерігалось посилення деструктивних тенденцій у господарських комплексах регіонів, вичерпання потенціалу екстенсивного розвитку, поширення утриманських настроїв на фоні неефективності державних механізмів подолання відсталості територій¹. Кризові явища 2008-2009 рр. зайвий раз довели соціально-економічну вразливість регіонів та їхню нездатність адаптуватися до нових вимог ринкового середовища. Негативні тенденції виявились навіть у, здавалося б, розвинених регіонах держави. Крім того, на тлі політичних подій посилювалась конфронтація регіонів України, що ще сильніше затягує й без того тугий вузол наявних регіональних проблем.

На сьогодні в структурі українських регіонів виокремились кілька груп з різним рівнем урбанізації, зайнятості, обсягом і темпом зростання економіки. Зазвичай їх поділяють на індустріальні регіони-локомотиви (до цієї категорії можемо віднести Донецький, Дніпропетровський, Запорізький, Луганський, Харківський, Київський регіони), проблемні аграрні та старопромислові регіони (АРК, Кіровоградський, Миколаївський, Полтавський, Херсонський регіони), периферійні (умовно депре-

¹ Національний інститут стратегічних досліджень. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс]. К., 2010. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/greenbook.pdf>

сивні) території (Волинський, Житомирський, Закарпатський, Чернівецький, Тернопільський регіони)². Також доволі поширеним є умовний поділ регіонів України на «багаті» і «бідні», який, по суті, відповідає попередньому варіанту. Як бачимо, важливу роль відіграє галузева спеціалізація окремого регіону. Так, регіони з вищою часткою промисловості та сфери послуг традиційно вважаються більш розвиненими. І навпаки, регіони, де домінує сільське господарство, характеризуються нижчим рівнем економічного розвитку, що й спостерігається в Україні, причому в чітко визначеному вигляді³.

Однією з основних тенденцій у регіональному розвитку України, що виявилися за останні роки, стало зменшення обсягів промислового виробництва в регіонах, а також зміни в його структурі. Скорочення випуску відбулось унаслідок зменшення виробництва так званої продукції кінцевого споживання, а галузі, що функціонують, мають сировинну спрямованість. Через це знизилась зовнішня конкурентоспроможність регіонів. Частка половини регіонів у загальному обсязі експорту держави не перевищує 1 %, деякі області взагалі нічого не можуть запропонувати на зовнішніх ринках, а решта експортують переважно сировинну та переробну продукцію за заниженими цінами. При цьому обмін і взаємозв'язки між окремими територіями країни також ослабли.

Значні диспропорції в регіональному розвитку в Україні мають як кількісний, так і якісний характер. І якщо кількісна асиметрія легко простежується на основі офіційних статистичних даних, то якісна потребує вже більш точної експертної оцінки. Тож назріла проблема об'єктивної й вірогідної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів.

На сьогодні на регіональному рівні узагальнювальним кількісним показником, який характеризує рівень розвитку та ефективності функціонування еко-

номіки регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП) [до 2004 р. таким показником була валова додана вартість (ВДВ)]⁴. Проте показник ВРП глибше характеризує результат економічної діяльності регіонів і фактично охоплює все, що створено в регіоні протягом року. Валовий регіональний продукт у рамках системи національних рахунків визначається в Україні з 1996 р. й у ринкових цінах обчислюється як сума валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності⁵.

Розглянемо більш детально показник валового регіонального продукту, відмінності за яким між окремими регіонами України вельми істотні (табл. 1).

Як бачимо з таблиці, у 2010 р. валовий регіональний продукт у розрахунку на душу населення в Києві становив 61,4 тис. грн, що втричі більше, ніж у середньому в Україні, і в 6,6 раза більше, ніж у Чернівецькій області, де цей показник був найнижчий. Вищим за середній в Україні валовий регіональний продукт у розрахунку на душу населення в цьому році був лише в семи областях Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Одеській, Полтавській і Харківській. І ще раз наголосимо, що фінансова криза, яка в 2008–2009 рр. серйозно похитнула економіку нашої країни, ще більше поглибила регіональні соціально-економічні диспропорції.

В Україні ВРП обчислюється виробничим методом на основі наявної інформаційної бази результатів розрахунків з розвитку галузей. Утім існує низка методичних проблем, що заважають ВРП об'єктивно відбивати рівень регіонального розвитку. Зокрема, ВРП лише частково вміщує результати видів діяльності, які не мають строгої територіальної прив'язки (центральне управління, зовнішня торгівля тощо). Також труднощі виникають у зв'язку з відкритим характером регіональної економіки і функціонуванням на її території інституціональних суб'єктів, діяльність яких виходить за межі одного регіону. Крім

² Національний інститут стратегічних досліджень. Ризики України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку: аналіт. доповідь [Електронний ресурс]. К., 2011. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Regionu-86b19.pdf>

³ Гаршина О. К. Пространственная асимметрия размещения производительных сил как результат региональных особенностей экономического поведения украинских домохозяйств // О.К. Гаршина, Е.В. Шубная // Актуальні проблеми економіки. 2009. № 9. С. 162173.

⁴ Валовий регіональний продукт за 2001–2010 роки: стат. зб. Держкомстату України.

⁵ <http://www.stat.ic.zt.ua/StatInfo/Poiasn/nacpoasn.htm>

**Основні показники соціально-економічного розвитку регіонів
України у січні–жовтні 2010 р.**

Показник	max	min	Розрив
Валовий регіональний продукт (на одну особу)	53 277 грн. м. Київ	8511,5 грн. Чернівецька обл.	44 765,5 грн.
Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту	92,8 % Тернопільська обл.	76,3 % Запорізька обл.	16,5 %
Інвестиції в основний капітал (на одну особу)	5159,7 грн. м. Київ	860,1 грн. Чернігівська обл.	4299,6 грн.
Прямі іноземні інвестиції (на одну особу)	7740,8 дол. м. Київ	60,9 дол. Кіровоградська обл.	7679,9 дол.
Індекси промислової продукції	142,3 % Закарпатська обл.	90,8 % Сумська обл.	51,5 %
Індекс виконання будівельних робіт	127,0 % Миколаївська обл.	56,7 % Закарпатська обл.	70,30 %
Приріст обсягу роздрібної торгівлі (на одну особу)	1059,8 грн. м. Київ	144,2 грн. Тернопільська обл.	915,6 грн.
Індекси продукції сільськогосподарства	85,9 % Харківська обл.	108,4 % Одеська обл.	22,50 %
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	4,56 % Донецька обл.	0,26 % м. Київ	4,30 %
Рентабельність операційної діяльності підприємств	7,4 % Хмельницька обл.	-3,8 % Чернівецька обл.	11,2 %
Рівень безробіття у віці 15—70 років	6,1 % м. Київ	11,9 % Рівненська обл.	5,80 %
Середньомісячна заробітна плата	3341 грн. м. Київ	1615 грн. Тернопільська обл.	5,80 %
Частка працівників із заробітною платою нижче від прожиткового мінімуму	4,3 % м. Київ	14,3 % Волинська обл.	10 %
Приріст (зменшення) населення	0,16 % Закарпатська обл.	0,71 % Чернігівська обл.	0,55 %

Примітка. Складено за даними Державної служби статистики України.

того, необхідна більш повна інформація стосовно до використання ВРП, особливо щодо міжрегіонального обміну (вивезення та ввезення) і зовнішньоекономічного обміну регіону (експорту, імпорту)⁶. Саме виходячи з цих причин багато економістів говорять про дещо завищений показник ВРП Києва та про деякі розбіжності обчислених показників за регіонами з фактичними обсягами виробництва.

Може здатися, що показник ВРП аналогічний показнику ВВП, проте між ними (на регіональному рівні) є істотна методологічна різниця, а головна відмінність полягає в тому, що сумарний ВРП у всій Україні не дорівнює загальнонаціональному ВВП. Більш повне бачення рівня розвитку регіонів дають додаткові розрахунки показників валового регіонального продукту на одну

особу, середньомісячної заробітної плати, рівня безробіття в регіоні та ін.

Галузева структура виробленого ВРП та динаміка її зміни дозволяють оцінити місце регіону в територіальному поділі праці, охарактеризувати спрямованість структурно-інституціональних змін у регіональному господарстві, визначити тенденції зростання виробничої сфери або сфери послуг. Як уже зазначалось, більш розвинені регіони мають промислову спрямованість і орієнтацію на сферу послуг, що й демонструють області-лідери за показниками ВРП.

Назвемо основні проблеми територіального розвитку: по-перше, це виникнення диспропорцій територій і неоднаковий рівень їхньої фінансової стійкості; по-друге, можливість і доцільність державного впливу на територіальні дисбаланси. Різниця в рівнях економічно-

⁶ Ляшевська О.І. Інформаційний механізм забезпечення розрахунків валового регіонального продукту [Електронний ресурс] / О.І. Ляшевська. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/2/04.pdf>

го розвитку територій пов'язана з нерівномірним розподілом продуктивних сил, що, у свою чергу, залежить від природно-кліматичних, історичних та економічних чинників. Останні докладно вивчаються в теорії розміщення, яка ґрунтується на встановленні критеріїв оптимального вибору територій для створення нових виробничих потужностей.

Як показує практика, держава не в змозі централізовано ефективно виконувати всі покладені на неї функції, а тому делегування багатьох функцій регулювання соціально-економічних процесів від державного рівня на регіональний не тільки сприяє зростанню ефективності надання суспільних послуг, а й спричинює додаткові витрати. Тут маємо зауважити, що оскільки регіони в Україні розвиваються нерівномірно, то, відповідно, у них неоднакові фінансове забезпечення та потенціал формування дохідної частини бюджету. Відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку між регіонами виявляються насамперед у показниках ва-

лового регіонального продукту на одну особу (про що йшлося раніше), середньомісячної заробітної плати, середньомісячного реального доходу на одну особу та в інших показниках.

Для того щоб оцінити асиметрію регіонального розвитку, розглянемо ці показники в максимальному та мінімальному значеннях, що дасть можливість визначити наявні розриви в соціально-економічному розвитку регіонів (табл. 2.).

Статистичні дані, наведені в таблиці, свідчать про суттєві відмінності в показниках соціально-економічного розвитку регіонів. До того ж ці відмінності подекуди надто суттєві (валовий регіональний продукт на одну особу розрив 44 765,5 грн., інвестиції в основний капітал на одну особу 4299,6 грн., прямі іноземні інвестиції на одну особу 7679,9 дол., приріст обсягу роздрібної торгівлі на одну особу 915,6 грн). За цих умов основним інструментом, який дає змогу використовувати позитивні моменти від децентралізації й мінімізувати не-

Таблиця 1

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.

Регіон	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Україна	7273	9372	11 630	15 496	17 580	19 871	20 789
Автономна Республіка Крим	4951	6460	8101	10 574	13 898	13 940	14 762
Вінницька обл.	4700	5966	7328	9159	12 061	12 180	12 605
Волинська обл.	4771	4771	7397	9711	12 340	11 792	11 657
Дніпропетровська обл.	8609	11 909	15 239	20 868	30 918	27 814	29 819
Донецька обл.	9713	12 490	15 725	20 197	26 028	23 225	26 163
Житомирська обл.	4397	5554	6636	8485	11 545	11 457	12 785
Закарпатська обл.	4238	5373	6576	8452	10 626	10 076	10 879
Запорізька обл.	8093	10 683	13 369	18 022	23 232	20 669	21 537
Івано-Франківська обл.	5238	6916	8157	10 055	12 940	12 487	12 283
Київська обл.	6652	8673	10 918	15 033	20 593	21 807	23 063
Кіровоградська обл.	5122	6394	7723	9546	13 515	13 155	13 919
Луганська обл.	5973	8131	10 085	13 628	18 338	16 634	17 486
Львівська обл.	5396	6657	8351	10 915	13 902	14 102	14 370
Миколаївська обл.	6424	7801	9769	12 227	16 175	17 096	17 547
Одеська обл.	7028	8619	10 379	13 827	19 638	20 346	20 936
Полтавська обл.	8841	11 574	14 330	14 330	22 476	22 425	24 954
Рівненська обл.	4817	6269	7724	9695	12 217	11 696	12 400
Сумська обл.	5009	6497	7848	10 249	13 622	13 700	13 537
Тернопільська обл.	3516	4603	5819	7510	9688	10 261	10 090
Харківська обл.	7182	9025	11 353	15 645	21 294	21 279	21 365
Херсонська обл.	4546	5713	6744	8122	11 944	12 288	12 545
Хмельницька обл.	4549	5764	7023	9100	11 932	11 813	11 852
Черкаська обл.	4853	6681	8209	10 331	14 581	14 443	15 630
Чернівецька обл.	3589	4654	5650	7369	9771	9381	9326
Чернігівська обл.	5163	6474	7714	10 081	13 213	13 189	13 167
Київ	2313	28 780	35 210	49 795	61 592	60 873	61 354
Севастополь	5847	7452	10 079	12 961	16 592	16 957	18 519

Примітка. Складено за даними Державної служби статистики України, статистичного збірника «Регіони України», 2008–2010 рр.

гативні ефекти від децентралізованого використання деяких повноважень, є державна фінансова допомога бюджетам нижчого рівня, тобто міжбюджетні трансферти, що й обумовлює необхідність їх застосування.

Отже, бачимо, що асиметрія регіонального розвитку нашої держави, що історично склалася під дією відомих чинників, відбивається в показниках соціально-економічного розвитку регіонів, зокрема узагальнювальному показнику валовому регіональному продукті. І хоч нерівномірність регіонального розвитку є об'єктивним, притаманним багатьом країнам, явищем, в Україні диспропорції настільки великі, що стає цілком зрозуміло, що ринкові механізми не здатні подолати такі відмінності без допомоги. У розвинених країнах у такому разі на допомогу приходять держава, яка прагне забезпечити зростання і розвиток усього суспільства, підтримати однорідність територіального розвитку та запобігти виникненню кризових явищ в окремих регіонах⁷. Державні заходи з подолання регіональних диспропорцій у різних країнах різні: так, наприклад, країни Євросоюзу застосовують дотаційні заходи, а США непряме державне регулювання, що передбачає державні закупівлі, цільові інвестиції тощо.

В Україні розв'язання проблеми регіональних дисбалансів покладено на державну регіональну політику, метою якої є стимулювання розвитку регіонів, примноження та ефективне використання їх ресурсного потенціалу та забезпечення стійкого розвитку. На жаль, на сьогоднішній день в Україні регіональна фінансова політика не демонструє очікуваних результатів, незважаючи на те що весь час устанавлюються стратегічні пріоритети регіонального розвитку й розробляються відповідні програми. Яскравим прикладом останніх є нова Державна стратегія регіонального роз-

витку на період до 2015 р. (затверджена Постановою КМУ від 21.07.2006 №1001), в якій декларуються далекоглядні цілі та стратегічні вектори нової регіональної політики⁸.

Розглянемо, в який спосіб пропонують досліджувати рівень асиметричного розвитку деякі автори. В.В. Томарева, наприклад, для аналізу диспропорцій розвитку регіонів рекомендує використовувати такі показники: ВРП, інвестиції в основний капітал (на одну особу), прямі іноземні інвестиції (на одну особу), індекси промислової продукції, індекси продукції сільського господарства, рівень безробіття, середньомісячну заробітну плату⁹.

Т.Ю. Наконечна значну увагу приділяє саме аналізу такого показника асиметрії регіонального розвитку, як ВРП¹⁰. Простеживши його динаміку за останні роки, вона зазначає, що найбільший ВРП має Київ, а найнижчий Чернівецький регіон. Однією з причин такої нерівномірності авторка називає різний стан інноваційної активності регіонів. Найбільш активними в цьому плані виявились Київ, Харківський та Львівський регіони, найменш Севастополь, Волинський та Херсонський регіони. Тобто можна побачити, що економічний розвиток регіонів корелює з рівнем інноваційної активності: інноваційно активні регіони мають вищі показники ВРП та ВРП на одну особу.

Л.Л. Ковальська аналізує та оцінює міжрегіональні асиметрії в рівнях конкурентних переваг за показниками забезпеченості природно-ресурсним, інвестиційним, фінансовим та інноваційним потенціалами. Регіони вона ранжирує за забезпеченістю мінеральними та лісовими, водними ресурсами, інвестиціями в основний капітал, забезпеченням інноваційним потенціалом, доходом населення та середньомісячною заробітною платою тощо. Одержані результати аналізу при-

⁷ *Балашов А.М.* Проблеми та напрями вдосконалення оцінки регіональних диспропорцій суспільного розвитку [Електронний ресурс] / А.М. Балашов. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_du/2010_1/files/DU110_33.pdf

⁸ *Варналій З.С.* Сучасні виклики та стратегічні пріоритети регіонального розвитку України [Електронний ресурс] / З.С. Варналій; Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

⁹ *Томарева В.В.* Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України та шляхи їх зниження [Електронний ресурс] / В.В. Томарева. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_23.pdf

¹⁰ *Наконечна Т.Ю.* Стан інноваційно-технологічного розвитку регіонів України [Електронний ресурс] / Т.Ю. Наконечна. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Traeiv/2011_1/51.pdf

вели до висновку, що наявна нерівномірність є свідченням того, що окремі регіони держави посідають монопольне становище на тому чи іншому ринку ресурсів, не дозволяючи розвивати конкурентне середовище регіонів держави¹¹.

Т.В. Пепа пропонує оцінювати розвиток різних регіонів України за трьома блоками показників природно-ресурсного, економічного й соціального потенціалів¹².

О.К. Гаршина та О.В. Шубна здійснили аналіз відмінностей в економічній поведінці домашніх господарств залежно від регіону, розробили методику групування регіонів України та виявили регіони-донори та регіони-реципієнти за показником співвідношення ВРП на душу населення та витрат на душу населення. Автори дійшли висновку, що області з високою концентрацією промислової діяльності характеризуються більш ефективним використанням ресурсів домашніх господарств, нижчим рівнем безробіття, вищою потребою підприємств у робочій силі, відносно вищою заробітною платою, ніж області, ВРП яких виробляється переважно за рахунок сільського господарства та сфери послуг. А це, у свою чергу, призводить до того, що промислові домогосподарства більшою мірою орієнтовані на найману працю, а домогосподарства, зайняті у сфері послуг та сільському господарстві, на «стратегії виживання», зокрема на трудову міграцію¹³.

В.І. Шевцова та Я.А. Шевцова для оцінки рівня регіональної асиметрії пропонують скористатися методом, запропонованим Н. Бровинською (дещо в модифікованому вигляді ми ним скористались для побудови табл.2). Спочатку порівнюються фактори: загальний рівень економічного розвитку, поточний фінансовий стан, рівень доходів населення, зайнятість населення та стан ринку

праці, інвестиційна діяльність у регіонах (максимальні значення прирівнюються до мінімальних). На основі цього аналізу автори встановлюють, що характерними рисами регіональних диспропорцій і далі залишаються: концентрація основних засобів країни, виробництва регіонального валового продукту, промислової продукції, обсягу інвестицій в основний капітал (до 50% і більше) у шести регіонах Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій, Харківській областях та в Києві; більш високий рівень зайнятості в промислово розвинених регіонах, що мають погані екологічні умови для життєдіяльності та низьке відтворення населення; визначення спеціалізації економіки значної частини регіонів однією-двома галузями, які є сировинними або виробляють проміжну і низькотехнологічну продукцію¹⁴

Отже, з викладеного випливає, що майже всі згадані автори досліджують асиметричні процеси в регіонах, використовуючи статистичні показники в кількісному вимірі. Однак, на нашу думку, це не дає можливості повною мірою виявити характерні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів. Тому вважаємо за доцільне використовувати відносні показники, які є більш змістовними, глибокими та значущими і які повніше віддзеркалюють глибинні ознаки диференціації.

Задля ефекту згладжування асиметрії розвитку використовується механізм фінансового вирівнювання. Об'єктивна необхідність останнього в Україні обумовлена значною диференціацією в рівнях соціально-економічного розвитку її регіонів, концентрацією податкової бази і відповідних джерел податкових надходжень у Києві, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій та деяких інших областях, зміщенням фінансового потенціалу з розвинених промисло-

¹¹ Ковальська Л.Л. Аналіз регіональних асиметрій у рівнях конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Л.Л. Ковальська. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2009_6_1/16.pdf

¹² Пепа Т.В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики [Електронний ресурс] / Т.В. Пепа. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/61.pdf

¹³ Гаршина О.К. Просторова асиметрія розміщення продуктивних сил як результат регіональних особливостей економічної поведінки українських домогосподарств / О.К. Гаршина, О.В. Шубна // Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. 2009. С. 162173.

¹⁴ Шевцова В.И. К оценке эффективности современной региональной политики Украины [Електронний ресурс] / В.И. Шевцова, Я.А. Шевцова // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. 2011. С. 762766. Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_2/tom2/762.pdf

вих регіонів у фінансові центри (Київ, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ), нерівномірністю у розміщенні закладів соціально-культурної сфери на території країни та споживачів конкретних послуг. Зазначені диспропорції спричинюють існування значного розриву в рівнях податкоспроможності та відповідного бюджетного забезпечення на одну особу в розрізі регіонів.

Вітчизняні дослідники, зокрема М.П. Бадида¹⁵, Я.М. Казюк¹⁶ і С.В. Юшко¹⁷, наголошують на необхідності вдосконалення системи місцевих податків і зборів, розширення повноважень місцевих органів влади щодо їх запровадження і справляння; перегляду складу закріплених доходів, у т.ч. відсотків відрахування від загальнодержавних податків та видатків на виконання власних і делегованих повноважень; створення передумов для більш стабільної діяльності органів місцевого самоврядування, можливостей для середньо- і довгострокового планування та ін.

На наш же погляд, внутрішні розподільні процеси на одному рівні слід реалізовувати за допомогою визначення податкового потенціалу територій та його мінімального рівня, до якого потрібно вирівнювати фінансові можливості територій. Виходячи з економічного, соціального, екологічного та демографічного стану відповідного регіону треба встановлювати реальні нормативи бюджетної їх забезпеченості. На підставі таких параметрів можна розраховувати реальні обсяги необхідних фінансових ресурсів з метою забезпечення суспільно цивілізованих, а не мінімальних потреб адміністративно-територіальних одиниць. Це одночасно буде посилювати відповідальність учасників бюджетного процесу та створювати стимули щодо вдосконалення процедур бюджетного планування¹⁸.

Варто зауважити, що асиметрія регіонального розвитку це не завжди погано, адже вона обумовлює різноманітність. Цілком зрозуміло, що всі регіони Украї-

ни не можуть однаково розвиватись і здійснювати той самий вид діяльності. Якраз завдяки різним видам діяльності та різним вихідним можливостям ми в сукупності маємо цілий комплекс напрямків, що розвиваються і приносять дохід.

Якщо раціонально використовувати потенціал кожного регіону, перерозподіляти кошти та створювати умови для забезпечення конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості, то саме різноманіття спеціалізацій допоможе Україні піднятися на новий рівень розвитку. І, природно, одна чи дві високорозвинені галузі не в змозі задовольнити потреби всієї економіки.

Тому впевнені, що Україні навряд чи допоможе вирівнювання рівнів розвитку регіонів. Безперечно, реформувати регіональні економічні системи потрібно там, де спостерігається затухання розвитку. Але реформувати потрібно не з метою вирівнювання, а для надання можливості самостійно розвиватись і забезпечувати себе. Тільки тоді з'явиться стимул і бажання працювати краще, ніж раніше. Те саме стосується і вирівнювання доходів громадян. На нашу думку, потрібно вирівнювати не доходи, а знов-таки, можливості їх заробляти. Адже не секрет, що коли щось вирівнюють, завжди незадоволений і той, у кого взяли, бо не хотів віддавати, і той, кому дали, бо хотів одержати більше.

І, підсумовуючи, підтримаємо думку деяких учених-економістів про те, що позитивні результати може принести адміністративно-територіальна реформа, спрямована на зменшення кількості областей. У контексті асиметрії розвитку вона зможе принести користь, оскільки зменшить навантаження на слаборозвинені регіони і допоможе краще організувати саму економічну систему.

РЦПУ

¹⁵ Бадида М.П. Міжбюджетні відносини та соціально-економічний розвиток місцевих громад / М.П. Бадида // Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 7. С.4652.

¹⁶ Казюк Я.М. Проблеми формування ефективного механізму міжбюджетного регулювання в Україні і шляхи їх вирішення / Я.М. Казюк // Економіка і держава. 2009. № 1. С.100102.

¹⁷ Юшко С.В. Організація міжбюджетних відносин в Україні: стан, проблеми і перспективи / С.В. Юшко // Фінанси України. 2009. № 1. С. 8697.

¹⁸ Буряченко А.Є. Вплив міжбюджетних відносин на фінансову поведінку органів місцевого самоврядування / А.Є. Буряченко // Особливості функціонування національних фінансових систем в умовах глобалізаційних процесів: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: в 2 ч. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. Ч. 1. С.8891.